

ІДЕОЛОГІЧНЕ ВТРУЧАННЯ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ В ДІЯЛЬНІСТЬ ТВОРЧОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІ ЗАКАРПАТТЯ (1946-1950 рр.)

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 25.
УДК 821.161.2 (477.87) "1946/1950": 32.019.5

Міщанин Василь. Ідеологічне втручання комуністичної партії в діяльність творчої інтелігенції Закарпаття (1946-1950 рр.); 14 с.; кількість бібліографічних джерел – 24; мова українська.

Анотація. У статті йдеться про тиск комуністичних ідеологів на науковців і літераторів Закарпаття в перші роки радянської, які співпали з т.зв. ждановщиною.

Ключові слова: Закарпаття, комуністична партія, ідеологія, пропаганда, література, критика.

Після того, як у січні 1946 р. Закарпаття увійшло до складу СРСР, почалася радянська країна, «виховання» місцевої інтелігенції в дусі комуністичної ідеології. У прокомуністичній книзі нарисів історії Закарпаття «Шляхом до щастя» (Ужгород, 1973) цей період названо дуже сприятливим для розвитку науки і мистецтва, наголошено, що «велике значення для розвитку літератури і мистецтва мали постанови ЦК ВКП(б) та ЦК КП(б)У з ідеологічних питань» [24, с.254]. Вивчення архівних матеріалів дає підстави сказати зовсім протилежне – про ідеологічний тиск партійних органів на місцеву інтелігенцію, яка сформувалася в умовах чехословацької демократії і не сприймала обмежень у свободі вибору, втручань у творчий процес.

Компартійна влада на Закарпатті вже у 1945-1946 рр. займалася «чистками» своїх рядів. Мова йде про переведення членів Комуністичної партії Закарпатської України в члени ВКП(б). Так от, у результаті цього переведення, понад 60 % членів КПЗУ не отримали нових квитків [14, с.86].

Особливого розмаху набрала боротьба проти т.зв. «українського буржуазного націоналізму». До списків «ворогів українського народу» було внесено імена фундаторів крайової літератури В.Гренджі-Донського, Зореслава (С.Сабола), В.Пачовського, В.Бірчака, А. Ворона, Д.Поповича, П.Міговка, І.Ірлявського та ін. Замість очікуваної свободи творчості, літератори опинилися в лабетах радянської тоталітарної ідеології.

Але попри все літературне життя краю продовжувалося. У серпні 1945 р. в Ужгороді було створено обласне книжково-журнальне видавництво, у травні 1946 р. створена Закарпатська обласна організація Національної спілки Письменників України (НСПУ). Її першими членами стали поет А. Патрус-Карпатський, прозаїк, поет, педагог Ф.Потушняк, педагог і літературознавець П.Лінтур. Проти них згодом і було спрямовано вістря критики комуністичного режиму. У 1947 р. А.Патрусу-Карпатському інкримінували «співробітництво з фашистсько-націоналістичною пресою» в минулому, його заарештовують і засуджують на 25 років тюрми. У 1956 р. був реабілітова-

ний і повернувся на Закарпаття. Гірша доля спіткала відомого літературознавця і критика В.Бірчака, який в 1945 р. був заарештований у Празі радянською контррозвідкою «СМЕРШ», засуджений і відправлений до сибірського табору, де і помер. Ну думку дослідників: «Крізь пекло ГУЛАГів пройшли десятки і сотні митців, священиків, учителів» [13, с.366].

У таких умовах приходилося працювати і викладачам, особливо гуманітарного циклу, в Ужгородському державному університеті. В інформації секретаря закарпатського обкому КП(б)У із пропаганди О. Я. Карпенка до секретаря ЦК КП(б)У в червні 1947 р. «Про деякі факти прояву ворожої ідеології в Закарпатській області» потрапив в опалу кандидат історичних наук, завідувач кафедри історії СРСР, перший декан історичного факультету П.К.Сміян. Його критикували за статтю «Українські націоналісти – вороги українського народу», опубліковану в газеті «Молодь Закарпаття». Комуністичні цензори звинуватили автора в тому, що він «підспівує українсько-німецьким націоналістам» і викривляє правду про те, що в 1918 р. українські націоналісти були фактичними господарями України. Бюро обкому КП(б)У «вказало» П.Сміяну на його «помилкові твердження»: «...в жовтні 1917 р. український народ повів боротьбу проти царизму за встановлення пролетарської влади», що «український народ вигнав в 1918 р. німців з України». Як говорилося в інформації: «В останньому випадку тов. Сміян припускається подвійної помилки – стає на позиції школи Грушевського про безбуржуазність українського народу й ігнорує вирішальну роль братської допомоги великого російського народу і роль В.І.Леніна та Й.В.Сталіна у визволенні України від німецьких окупантів у 1918 р.» [1, арк.14].

Але були й ті, хто виступив на захист П.Сміяна. Федір Потушняк при обговоренні статті свого колеги заявив: «В Європі уряд вчених не критикує і не вмішується у їх справи» [1, арк.16].

Закарпатський обком компартії України звернувся до ЦК КП(б)У з проханням відмінити постанову про призначення завкафедрою П.Сміяна [1, арк.17]. Петро Кіндратович, щоб уникнути по-

дальшої критики і репресій, переводиться на посаду завідувача кафедри історії Львівського педінституту (1947-1949 рр.), а звідти – на посаду доцента кафедри історії Красноярського педінституту. Там його у 1950 р. було репресовано за зберігання «націоналістичної літератури» й засуджено на 10 років позбавлення волі. У 1955 р. його реабілітовано з поверненням усіх прав і стажу роботи. Після цього до 2001 р. на різних посадах працював у Луцькому педінституті (нині Волинський національний університет ім. Л.Українки) [15; 18, с.46-47].

При обговоренні статті П.Сміяна на об'єднаному засіданні кафедр суспільних наук, а також на «літературних середах» при редакції газети «Закарпатська Україна» пильними комуністами «були викриті прояви ворожої ідеології з боку викладача кафедри археології та етнології Ужгородського університету – члена НСПУ Ф.Потушняка». І вже 21 травня 1947 р. на сторінках «Закарпатської України» російськомовний письменник М.Тєвельов звинуватив Ф.Потушняка в ігноруванні радянської дійсності, бо той «не пише на сучасні теми» [20, с.32]. А 12 червня 1947 р. у вже згадуваній інформації О.Карпенка критикувалися твори Ф.Потушняка «Свої люди» та «Вовки». Перший твір на думку комуністичних цензорів «проповідує звіриний антисемітизм, набрихає на закарпатлоукраїнський народ, персоніфікуючи його в образі «дурнувато-го» Юри...». «У новелі «Вовки», – наголошено в документі, – Ф.Потушняк зображує український народ безвольним, сліпо підкоряючий своїй долі і проповідує буржуазну ідею всепрощення зла, яке вчиняють пануючі класи» [1, арк.15].

У відповідь на звинувачення Ф.Потушняк заявив: «Те, що тут, в Радянських умовах признають непридатним, я впевнений, що на Заході, скажімо в Празі чи Будапешті, обов'язково опублікують. Більше того, кожен твір написаний мною, влюбій країні Європи безумовно надрукують» [1, арк.15]. Цей вислів призвів до нових звинувачень – «низькопоклонство перед західноєвропейською культурою». Звинуватили Ф.Потушняка і за окремі тези у його «Короткому нарисі філософії Подкарпаття» опублікованому в 1943 р. у «Літературній неділі».

На захист Ф.Потушняка виступив П.Лінтур – відомий закарпатський вчений фольклорист, в той час член НСПУ і завідувач відділу культури облвиконкому. Він заявив, що «письменник діє підсвідомо, без якоїсь ідеології», що у Потушняка «немає нічого ні марксистського, ні антимарксистського» і що він «ідеаліст в найкращому розумінні цього слова» [1, арк.16]. За це сам П.Лінтур потрапляє під шквал критики, нібито він, «подібно Потушняку, який відстоює «самостійність підкарпатської філософії», відстоює самостійність закарпатської літератури, безбуржуазність закарпатоукраїнського народу та ін». І далі: «І Ф.Потушняк і П.Лінтур цілком залишаються в полоні своїх старих поглядів, в полоні буржуазних реакційних

ідей» [1, арк.16-17], – читаємо в документі.

16 липня 1947 р. на сторінках «Закарпатської правди» з'являється редакційна стаття обкому КП(б)У «Рішуче боротися з проявами буржуазно-націоналістичної ідеології». В ній зокрема, зазначалося: «Якщо проаналізувати нариси і статті членів Спілки радянських письменників П.Лінтура і Ф. Потушняка про так званих «будителів Закарпаття», то неважко в них виявити немарксистський, псевдоісторичний підхід... Чи не ясно після цього, що П.Лінтуру, П.Сові, Ф.Потушняку та іншим час, давно час відмовитися від помилкових поглядів на роль емігрантів із Закарпаття в Росії, давно час зрозуміти, що ці люди, працюючи в добу декабристів, не зарекомендували себе демократичними устремліннями» [7].

Маючи на увазі оповідання Ф.Потушняка «Свої люди» та «Вовки», секретар обкому КП(б)У з пропаганди О.Карпенко 22 липня 1947 р. заявив: «У своїх реакційних, містичних творах Потушняк оспівує зоологічний антисемітизм, робить наклеп на весь український народ, отруює свідомість молоді» [20, с.34]. Та найбільшою кривою письменника були його слова про те, що «партія не повинна вмішуватись і направляти розвиток літератури» [20, с.34].

1 серпня 1947 р. відбулися збори інтелігенції міста Ужгорода, на яких була заслухана доповідь секретаря Обкому КП(б)У Пінчука «За подальше піднесення ідеологічної роботи в Закарпатті». Завданням зборів, як пишуть їхні організатори, було «викриття ідеологічних помилок і зокрема буржуазного націоналізму, який має місце в творах окремих письменників Закарпаття» [1, арк.49]. Знову було піддано критиці творчість Ф.Потушняка, А.Патруса-Карпатського, пасивність літературного критика П.Лінтура. «Письменник Потушняк, – говорив завідувач кафедри української літератури УжДУ тов. Ясько, – ще не крокує разом з народом, його творчість не служить справі укріплення соціалістичного устрою, тому, що він до цього часу знаходиться в полоні буржуазної ідеології, не звільнився від вантажу старих грубих помилок націоналістичного змісту» [1, арк.50]. Ось ще кілька цитат із деяких виступів: «В літературних творах Лінтура відсутня марксистсько-ленінська методологія. Його твори не звільнені від буржуазно-націоналістичних помилок», «тов. Лінтур не викриває ворожої ідеології Потушняка, більше того Лінтур перекликається з Потушняком» [1, арк.51].

На цьому зібранні різкій критиці піддали творчість А.Патруса-Карпатського за його твір «Бабка Петріха» (як безідейний) та Л.Бездомного за твір «Рассвет» (не правильно і фальшиво трактується образ тракториста – «нової позитивної фігури в перебудові закарпатського села»).

Після таких подій критику на адресу Ф.Потушняка та інших викладачів підхопили компартійці університету. 2 серпня 1947 р. відбулися закриті загальноуніверситетські партійні збори із обговорення закритого листа ЦК ВКП(б) про

справу Ключової і Роскіна. У листі йшла мова про професорів-медиків, які, судячи із резолюції партійних зборів, «здійснили антипатріотичний і антидержавний поступок, передавши в руки іноземної держави новий винахід і цим самим поставили під загрозу пріоритет радянської держави у цьому напрямку» [1, арк.63]. Із присутніх 23 трьох комуністів при обговоренні листа виступили 8 чоловік. Завідувач кафедри основ марксизму-ленінізму М.Редько звинуватив викладача латинської мови доцента Сулинчака, що той хвалив організацію навчання у вищих навчальних закладах Чехо-Словаччини та інших держав, «плазував перед буржуазною наукою і культурою» [1, арк.55]. Викладач цієї ж кафедри доцент В.Аркадов говорив з осудом про те, що «викладачі Лелекач (викладач всесвітньої історії) і Симулик, а також бувший викладач етнографії і археології Потушняк» виховувались в університетах буржуазних держав і тому їм «притаманна буржуазна ідеологія» [1, арк.56].

На зборах була прийнята резолюція, в якій намічалися практичні заходи із поліпшення ідеологічної роботи в університеті. А в рамках цих заходів обкомом КП(б)У, як засвідчує інформація про обговорення листа, були проведені наступні заходи: 1. В містах Закарпатської області – Ужгороді, Мукачеві, Берегові, Виноградіві і Хусті проведено загальноміські збори інтелігенції на тему «За подальший підйом ідеологічної роботи на Закарпатті» (з доповідями на цих зборах виступали секретарі обкому т. Турянця, Пінчук, Карпенко і обласний прокурор тов. Андрашко; в інших окружних центрах лекторами обкому прочитано лекції про радянський патріотизм). 2. В місті Ужгороді проведено семінари письменників, працівників мистецтв Закарпатської області і професорсько-викладацького складу Ужгородського державного університету, а також семінар вчителів середніх шкіл. 3. У містах Ужгороді, Мукачеві і Хусті для інтелігенції організовані і працюють лекторії. 4. По області працює 150 кружків для інтелігенції з вивчення «Короткого курсу історії ВКП(б)», в яких займається 2400 слухачів [1, арк.57].

Як відзначалося у інформації «Про проведення зборів інтелігенції в містах: Ужгород, Мукачево, Виноградів, Берегове» на них було багато виступів з критикою і самокритикою. Письменник М.Рішко розкритикував творчість членів спілки письменників України П.Лінтура і Ф.Потушняка, а також і свої «помилки»: «Історичні постанови ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У про ідеологічну роботу стали для мене програмою в літературній роботі. Я засуджую свої помилки, які були в моїх творах, внаслідок чого мої твори були на низькому ідейному рівні. Патріотична праця лісорубів і солекопів, стахановські методи праці шахтарів Ільниці, боротьба за високий врожай наших перших колгоспів – ось благодатна тема для тих товаришів, які в своїх творах мріють показати нове життя трудящих Закарпаття» [1, арк.59]. Заставили привселюдно лінчувати себе й іншого молодого письменника Л.Бездомного. «У нас є прекрасні і благо-

родні теми для нової соціалістичної творчості, але біда в тім, що ми мало працюємо над собою, не помічаємо великих, правдивих, хвилюючих тем, а головне нових людей нашого Закарпаття ... внаслідок чого пишемо безідейні твори. Хто не озброюється теорією марксизму-ленінізму, той не зможе стати радянським письменником», – змушений був заявити письменник [1, арк.59]. Та найбільше знову ж таки дісталось П.Лінтуру та Ф.Потушняку. Майже кожен із 33 виступаючих засудив їх за те, що письменники «не звільнилися від впливу буржуазної ідеології» [1, арк.60].

Такий тиск з боку влади заставив П.Лінтура 28 серпня 1947 р. опублікувати розлогу статтю «Боротьба з плазуванням перед заходом – найважливіша ділянка ідеологічної роботи в Закарпатті». В ній, дещо скоригувавши підходи і акценти щодо діяльності вихідців із Закарпаття в Росії, вміло захищав свої погляди [20, с.35]. Хоча ще неодноразово критикувався партійцями: у 1948 р. за статтю «Нова Горонда», опубліковану в газеті «Радянське Закарпаття» [4, арк.27-31], у 1959 р. за «грубі методологічні помилки в питаннях оцінки літературної спадщини Закарпаття», за що він отримав навіть догану [5, с.343-344].

Хто і за що заслужував похвали, а хто і за що критикувався комуністичними ідеологами, засвідчують тексти лекцій першого секретаря обкому КП(б)У І.Д.Компанця «Партія завжди організовувала літературну справу і формувала її результати», які зберігаються в ДАЗО [3, арк. 1-51]. У них він проаналізував «успіхи» і «невдачі» у роботі Закарпатської НСПУ за два роки ждановської кампанії у руслі виконання постанов ЦК ВКП(б) «Про журнали «Звезда» та «Ленинград» (головним об'єктом брутальної критики стали відома поетеса А. Ахматова й письменник М. Зошенко) та ЦК КП(б)У «Про перекидання й помилки у висвітленні української літератури в «Нарисі історії української літератури».

Похвалу І.Д.Компанця отримали Ю.Гойда за цикл віршів, П.Лінтур за нарис «Про саме дороге в житті», К.Дрок за цикл віршів «Солдати п'ятирічки», С.Панько та В.Хоменко за нарис «По слідах Митрака», М.Тевельов за нарис «Про Івана Богатиря», Ю. Боршош-Кумятський, В.Боржавин за «успішні вірші» [3, арк.28]. До позитивів секретар партії відніс і притік у літературу молоді, правда хибним вважав, що молодь іде переважно у поезію, слабше у прозу і майже не йде у драматургію.

Головним недоліком в роботі філіалу НСПУ, І.Компанець вважав відсутність «принципової критики і самокритики... творчих дискусій, не викоріненні приятельські відносини і взаємне вихваляння в оцінці творчості того чи іншого письменника» [3, арк.29]. Першим під критику потрапляє А.Патрус-Карпатський за книгу віршів «Плетью по совести», яку він опублікував у 1937 році. Пильний цензор навіть у таких рядках:

*Полюбил я родные Карпаты,
Свой рабочий забытый народ,*

*Полюбил его бедные хаты,
Где нужда ныне песни поет!
Я стою на пути, закаленный,
А за мною плечи к плечам
Угнетенный многомиллионный
Класс трудящихся по всем сторонам, –*

знайшов крамолу: «Хвалючи трудящий народ, проклинаючи багатіїв і голодне життя ... Патрус підводить все до того, щоб у свій час, у своїх безпомічних куплетиках віддати данину тим імперіалістичним силам, які хотіли створити на Закарпатті плацдарм для боротьби з Радянським Союзом» [3, арк.31]. Та найбільше дісталось А.Патрусу-Карпатському за його діяльність у період «Волошинської України», за гімн «Карпатській Січі». Прочитуваші уривок:

*Гартуйте ви свідомість мас
по селах, в робітничій хаті
бо всім треба знати
та не треба забувати:
що наша є доля,
народний наш стяг –
добробут і воля
у наших руках, –*

головний партієць області зробив такі висновки: «Якщо так, що все «в наших руках», тобто, в руках карпатських січовиків, то Патрус кидає бандитський клич, показуючи рукою на схід, на землі Радянського Союзу:

*Ростіть, підіймайтеся вгору
і зором своїм за Карпати
погляньте в бурхливую пору
на клич Батьківщини до бою... [3, арк.32-33].*

Навіть за цей, вже «радянський» вірш, «Веде на Львів Будьонний радянську кінноту» А.Патруса-Карпатського звинуватили у тому, що він «восхваляє петлюрівсько-хустську раду», «прикриваючись загальними радянськими гаслами, ...проводить думку про «самостійну Україну» [3, арк.33]. Дісталось і редактору Борисову, який пропустив ці вірші до друку.

Не міг перший секретар у своїх лекціях оминати і постать Ф.Потушняка. На цей раз критикували вірш Ф.Потушняка «Кристали» як формалістський твір. Під шквал критики за вірші потрапив і молодий поет В.Боржавин (Сочка). У його творчості угледіли «відголосок націоналістичної яви про сільський устрій, в якому ігноруються класові протиріччя куркулів і бідноти...». Вказувалося на недоліки і в творчості С.Панька, Л.Бездомного (Мансветова), Ю.Гойди, К.Дрока. А Юлію Боршошу-Кумятському рекомендувалось «сильно попрацювати над зростанням свого ідейно-політичного рівня...» [3, арк.36-39]. Далеким від соціалістичної дійсності було визнано нарис про лісорубів «Свалява» Ярославцева. Подібної думки були ідеологи і про книгу «Карпати» Гіневського, зокрема, опублікований у ній нарис про художників було названо «шкідливим», бо автор «змішав художників формалістів Манайла і Ерделі з реалістами Бокшаєм і Розенбергом» [3, арк.39].

У висновку І.Компанець узагальнив сказане так: «Письменники Закарпаття ще знаходяться в полоні натуралізму, фотографують зовнішні явища життя, не розкриваючи внутрішньої суті людей і явищ. Це відбувається тому, що вони не вникають у глибину життя, не охоплюють те нове, народжене соціалістичним ладом» [3, арк.40].

Далі на майже десяти сторінках машинопису на прикладах творчості письменників і поетів Закарпаття (Гіневського, М.Шаповала, Л.Бездомного) головний комуніст області показує, як їм треба «правильно» писати, чи скоріше не писати: «Не піднімалась тема лісорубів, шахтарів «Ільниці», колгоспної перебудови села. Не написано жодного нариса, повісті чи вірша про таких людей, як Пенчо Пенчев, Василь Попович – відомий лісоруб, про радянського лікаря або вчителя, який прибув у Верховинське село» [3, арк.48].

Дратувала комуністичного ідеолога й самостійність та активність закарпатських художників. Щоб пожвавити розвиток образотворчого мистецтва в краї, в 1945 р. газета «Закарпатська правда» за підписом Ерделі-Гриць опублікувала статтю «До творчої праці, товариші художники!», в якій мова йшла про необхідність відкриття в Ужгороді художнього навчального закладу [6]. Цього ж року закарпатські художники А.Ерделі, Й. Бокшай, А. Коцка, Ф. Манайло та інші організували тритижневу поїздку по мальовничих місцях нашої області. Наприкінці 1945 р. у Києві було відкрито виставку закарпатського мистецтва. 15 січня 1946 р. А. Ерделі разом з Й. Бокшаєм розпочали заняття з невеликою групою молоді в новоствореному Ужгородському художньому училищі, ще не маючи на руках необхідної документації. Він сам власноручно прибив виготовлену табличку «Академія мистецтва» [22]. Хоча вже 9-12 січня цього ж року в Ужгороді відбулася нарада активу працівників освіти Закарпаття, в результаті якої ухвалено було припинити діяльність цієї академії. Замість неї 1 березня 1946 р. відкрито Ужгородське державне художньо-промислове училище, першим директором якого було призначено А.М.Ерделі [23].

Та А.Ерделі не поспішав працювати у стилі соцреалізму, щоб малювати заводські димарі, він виступав у звичайному жанрі портрета, натюрморту. Це викликало роздратування прибічників «більшовицького мистецтва» - Климпонюка, Мацканюка, Компанця, Щелокова, Смульсона, Гіневського, Гільбуха [16; 21]. Тож у 1947 р. його усунули від керівництва навчальним закладом. Змушений був покинути й місце голови обласної організації Спілки художників УРСР. Далося знака й виселення училища з попереднього зручного приміщення колишньої жіночої вчительської семінарії, бо там вирішили розмістити партійну школу. У одній із статей «Закарпатської правди» художника названо «формалістом і буржуазним естетом в образотворчому мистецтві, що продовжував спотворювати портрети радянських людей». Вважали, що він знаходиться під впливом загниваючо-

го Заходу. У статті Ю.Гойди «Про деякі питання ідеологічної роботи серед інтелігенції» (1948) ім'я живописця пов'язувалося з абстракціонізмом, космополітизмом [8].

Бачимо, що у повоєнний період на Закарпатті відбулися грандіозні зміни у всіх сферах суспільного життя, в тому числі в освіті, науці та культурі. Та радянська влада, створюючи розгалужену мережу навчальних закладів, в тому числі й Ужгородський університет, художньо-промислове училище, робила ідеологічний тиск на тих, хто орієнтувався на здобутки європейської культури,

відстоював свободу творчості, християнські ідеали. Партиїні функціонери не давали можливості науковцям, літераторам, художникам працювати і творити вільно, творчо. Та час підтвердив правоту таких діячів науки і культури Закарпаття, як Федір Потушняк, Петро Лінтур, Андрій Патрус-Карпатський, Юлій Боршош-Кум'ятський, Федір Манайло, Адальберт Ерделі, Микола Лелекач, зусиллями яких всупереч намаганням комуністичних ідеологів написано наукові праці, художні твори, намальовано високохудожні картини, знані за межами нашого краю, всієї України.

Джерела

1. Информации, справки, отчеты обкома партии ЦК КП(б)У о работе с интеллигенцией, деятельности кафедр Ужгородского госуниверситета за 1946-1947 уч. год, фактах проявления враждебной буржуазной идеологии в области. 25.01.1947-15.09.1947 // Державний архів Закарпатської області (ДАЗО) Фонд (Ф.) П-1 – Закарпатський обком Компартії України. – Оп. 1. – Спр. 377. – Арк 1-70.
2. Отчет, докладные записки Ужгородского государственного университета о научной и педагогической работе кафедр основ Марксизма-Ленинизма, истории и литературе за 1946-1947 учебный год и работе университета. 30.01.1947-07.10.1947 // ДАЗО. – Ф.П-1. – Оп. 1. – Спр. 398. – Арк. 1-48.
3. Тексты лекций первого секретаря обкома партии И.Д.Компанца: «Партия всегда организовывала литературное дело и формировала его результаты», «О стиле и методах работы в партийных органах» 18.11. 1948 // ДАЗО. – Ф. П-1. – Оп.1. – Спр. 715. – Арк. 1-133.
4. Информации, справки работников отдела (пропаганды и агитации) по делам печати. 09.06.1948-22.09.1948 // ДАЗО. – Ф. П-1. – Оп.1. – Спр. 717. – Арк. 1-40.
5. Постанова бюро Ужгородського міському КП України про Лінтура П.В., протокол №13 засідання бюро Ужгородського міському КП України від 8 червня 1959 р. // Будівничий культури: збірник матеріалів до 100-річчя від дня народження Петра Лінтура / Упорядник Сенько І.М. – Ужгород: Карпати, 2010. – 352 с.
6. Ерделі – Гриць. До творчої праці, товариші художники // Закарпатська правда. – 1945. – 6 квітня. – С. 2.
7. Решительно борются с проявленными буржуазно-националистической идеологии // Закарпатская Украина. – 1947. – 16 июля.
8. Гойда Ю. О некоторых вопросах идеологической работы с интеллигенцией // Закарпатская Украина. – 1948. – 24 февраля. – С. 2.

Література

9. Бідзіля Ю. Тема будительства у науковій спадщині П.В.Лінтура / Юрій Бідзіля // Будівничий культури: збірник матеріалів до 100-річчя від дня народження Петра Лінтура / Упорядник Сенько І.М. – Ужгород: Карпати, 2010. – 352 с.
10. Данилюк Д. Исторична думка на Закарпатті епохи національного відродження (кінець XVIII – середина XIX ст.) / Д.Д.Данилюк. – Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2009. – 400 с.
11. Иван Семенович Орлай. З наукової спадщини / Упорядник Д.Данилюк. – Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ управління у справах преси та інформації, 2005. – 144 с.
12. Історія України: комплексний довідник / Укладачі Воропаєва В.В., Губіна С.Л., Земерова Т.Ю., Конішева С.Є., Сідорчук В.П., Скірда І.М. – Харків: ФОП Співак В.Л., 2010. – 576 с.
13. Задорожний В., Кундрат Ю. Курс історії української культури (IX – початок XXI ст.): навчальний посібник для студентів українців / В.Задорожний, Ю.Кундрат. – Ужгород: Гражда, 2009. – 432 с.
14. Макара М.П. Початок змін етнополітичної структури населення Закарпаття (кадровий зріз) / Макара М.П. // Carpatica-Carpatika. – Випуск 3: До 50-річчя ужгородського державного університету. – Ужгород, 1995. – С. 84-92.
15. Мандрик І.О., Олашин М.В. Дев'ять років заслання Петро Сміян отримав за свої переконання / Мандрик І.О., Олашин М.В. // Новини Закарпаття. – 2008. – 15 січня. – С.6.
16. Мишанич В. Вибрані із нас: [про А. Ерделі] / Мишанич В. // Карпатська Україна. – 2003. – 22 травня. – С. 3.
17. О.Духнович. З наукової спадщини будителя / Уклад., передмова, іст. нарис Д.Данилюка. – Факсим. вид.: 1989. – Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2003. – 104 с.
18. Олашин М.В. Историчний факультет Ужгородського національного університету: бібліографічний довідник / Держ. вищий навч. заклад «Ужгород. нац. ун-т»; бібліогр. ред. О.Д.Закривидорога; відп. за вип. І.О.Мандрик / М.В.Олашин. – Ужгород: Гражда, 2010. – 440 с.
19. Остафійчук В.Ф. Історія України: сучасне бачення: навч. посіб. – 4-те вид., випр. / В.Ф.Остафійчук. – К.: Знання-прес, 2008. – 424 с.

20. Тиводар М.П. Життя і наукові пошуки Федора Потушняка / М.П.Тиводар. – Ужгород: Гражда, 2005. – 284 с.
21. Фединишинець В. Невідомий Ерделі: Коли боронив його Бог / Володимир Фединишинець // Нови-ни Закарпаття. – 2000. – 19 серпня. – С. 15.
22. Цуга І. Мистецький дух класики / Цуга І. // Соціал-демократ. – 1999. – 13 листопада. – С. 12.
23. Чендей І. Велика спадщина / Іван Чендей // Закарпатська правда. – 1981. – 23 травня. – С. 3.
24. Шляхом до щастя: нариси історії Закарпаття / Авторський колектив: М. В. Арсентьев, Е. А. Балагурі, Е. А. Гранчак та ін. – Ужгород: Карпати, 1973. – 288 с.

Василь Мищанин

**ИДЕОЛОГИЧЕСКОЕ ВМЕШАТЕЛЬСТВО КОММУНИСТИЧЕСКОЙ
ПАРТИИ В ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ТВОРЧЕСКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ ЗАКАРПАТЬЯ
(1946-1950)**

Резюме. В статье речь идет о давлении коммунистических идеологов на научных работников и литераторов Закарпаття в первые годы советизации, которые совпали с т.н. ждановщиной.

Ключевые слова: Закарпатье, коммунистическая партия, идеология, пропаганда, литература, критика.

Vasyl Mischanyn

**IDEOLOGICAL INTERVENTION OF COMMUNIST PARTY IN THE ACTIVITY
OF THE CREATIVE INTELLECTUALS OF TRANSCARPATHTIA (1946-1950)**

Summary. The article deals with the persecution of communist ideologists on the researchers and writers of Transcarpathia in the early years of Sovietization, which coincided with the so-called zhdanovschina.

Key words: Transcarpathia, communist party, ideology, advocacy, literature, criticism.

Мищанин Василь Васильович – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України УжНУ